

MONAI JÁNOS LEVELE ECSEDI BÁTHORY ISTVÁNHOZ

A címben megjelölt levél a Zichy család levéltárának gazdag, s még mindig nem eléggé kiaknázott misszilisgyűjteményében található.¹ Azonkívül, hogy új adalékokat szolgáltat Ecsedi Báthory környezetének megismeréséhez, egyház- és művelődéstörténeti jelentősége sem elhanyagolható.

A levélíró családi nevét a Szilágyi vármegyei Monó községtől kapta, s 1577. szeptember 20-án iratkozott be a wittenbergi egyetemre *Joannes Monai Silagius Ongarus* néven.² A magyar coetus anyakönyvében is megtaláljuk a nevét Kassai Császár György seniorsága alatt, de a pontos dátum megjelölése nélkül. Még ugyanebben az évben részt vett a coetus disputációiban is,³ s egy szokványos üdvözlőverset szerzett Laskai Csókás Péter *Iucundum a suave sponsi Christi colloquium cum sponsa ecclesia ...* című, Wittenbergben 1578-ban megjelent művéhez.⁴ Nem sokat tartózkodott kinn, alig egy év után, 1578-ban haza indult Kisdobszai Dániellel együtt, a coetustól útravalóul 1 tallért kaptak.⁵

Ezután hosszú időre eltűnik a szemünk elől, s az 1590-es években a középszolnoki egyházmegye espereseként bukkan fel újra (e senioratushoz tartozott Nagyecsed és az ecsedi vár),⁶ 1596-ban már biztosan viseli ezt a hivatalt,⁷ s az 1597. január 17-én Tasnádon tartott tiszántúli közzsínaton is szerepel mint helybéli prédikátor és senior.⁸ Valamikor 1599. szeptembere után Tasnádról Nagyecsedre ment elsópapnak, így közvetlen környezetébe került patrónusának, Ecsedi Báthory Istvánnak.⁹ Élete végén egyházi pályája még magasabbra emelkedett – az 1603. február 16-án Dengelegen tartott közzsínaton Hodászi Lukács ezt jegyezhetette fel a tiszántúli egyházkerület jegyzőkönyvébe: *Superintendens factus Joannes Monai*.¹⁰ Hivatalát nem sokáig viselte: már a következő hónapban, márciusban meghalt.¹¹ Az

¹Magyar Országos Levéltár P 707. 509. raktári szám, Nro. 194.

²*Album Academiae Vitebergensis ab anno Christi MDII. usque ad annum MDCLII*, Volumen secundum, Halle 1894. 270.

³Szabó Géza, *Geschichte des Ungarischen Coetus an der Universität Wittenberg 1555–1618*. Halle (Saale) 1941. 66, 128.

⁴RMK. III. 674.

⁵Szabó Géza, i. m. 87.

⁶Friedrich Adolf Lampe [Debreceni Ember Pál], *Historia ecclesiae reformatae in Hungaria et Transylvania*, Trajecti ad Rhenum, 1728. 622.

⁷Lampe, i. m. 623.

⁸Tóth Sámuel, *Adalékok a tiszántúli ev. ref. egyházkerület történetéhez*, Debrecen, 1894. 10.

⁹Lampe, i. m. 605.

¹⁰Tóth Sámuel, i. m. 13.

¹¹Lampe, i. m. 605.

ecsedei papságban és a püspökségben Hodászi Lukács lett az utódja – mindkettőjük megválasztásában Ecsedi Báthorynak lehetett döntő szerepe.¹²

Nem árt ezek után még egyszer felidézni, kik is voltak az ismert nagyecsedei prédikátorok, akik Ecsedi Báthory István közvetlen környezetében éltek. Hodászi Lukács 1585–1595. között káplán volt itt, elsőpapjai közül csak Ceglédi Ferencet ismerjük az 1594–1597 közötti időből. Hodászi utódja Szegedi Király János lett,¹³ aki 1595. őszén tért haza Wittenbergből,¹⁴ Ceglédi halála után valószínűleg elsőpappá lépett elő, s itt halt meg kb. 1597–1599 között – Ecsedi Báthory az 1603. február 28-án kelt végrendeletében megemlíti őt mint megboldogultat, csak a keresztnévét, Jánost írva le (mivel Monai János még élt, csak Szegedi Király Jánosról lehet benne szó). Szegedi utóda lett Monai, káplánjáról csak 1599-ből van adat, ez év június 3-án szentelték fel a Wittenbergből frissen hazatért Óvári S. Mihályt Nagyecsedre másodpapnak.¹⁵

Ecsedi Báthory egyházi súlyát a Tiszántúlon nemcsak az mutatja, hogy 1603-ban és 1604-ben az ő ecsedi papjait választották meg superintendensnek, hanem az is, hogy egy ilyen, egyébként nem túl jelentős helyen mint Nagyecsed, az ismert elsőpapok és káplánok hosszú időn keresztül mind külföldi egyetemet megjártak, korabeli kifejezéssel akadémikusok voltak.

Magához a levélhez nem sok hozzáfűznivaló van, Monainak a korra jellemző válaszáon kívül a levél első mondata érdekes még: előző levelét latinul írta, Ecsedi Báthory azonban rákérdez, furcsának tartja, számára a magyar nyelv használata a természetes.

A levél átírásában az *f* betű helyett mai *s-t, z* helyett *z-t, ó* helyett *ö-t, ú* helyett *ü-t* írok, s nem teszek különbséget a kétféle *i – (j)* között.

A levél szövege a következő:

Szolgalthomat es Isteni imatsagomat ajánlom Nagsagodnak mint kegelmes Vramnak.

Az kerdis felöl hog' Deakul irtam Nagsagodnak: oka nem az hog Deaksagomat mutatnam, kiben nem ketess Nagsagod: Hanem annak valo örültömben irtam ug', hog tudom Nagsagodnak is kedvit az Deaki tudomanhoz. Az mi az dolog: Tuggia Nagsagod it Magiar Orzagban soc egieb heliekennis az Templomokat, nem mi fundaltuk es czinaltuk, iollehet keves ollianis vagion, hanem az Papistak fundaltak: Wk a' mikor elek az Templomokat gonozul ilik, abusiva et violenta et in alium finem detorta possessione. A mikor Isten mi kezwnkben aggia es mikor haag¹⁶ in pleno Dominio et purgatis sordis, a' mint am a' Mosesnel mongia, aras eorum confringisti et Idola comminuisti akkor, mi kreztieni modon illiwnk velle. Nekem tetczik¹⁷ kegelmes Vram, azirt ne fussanak cziazart,¹⁸ am temessek oda, mind az

¹²Zoványi Jenő, *A tiszántúli református egyházkerület története*, Debrecen, 1939. 25.

¹³Zoványi Jenő, *Ceglédi Ferenc életrajzi adatairól*, in *Századok* 1918. 213.

¹⁴Szabó Géza, *i. m.* 143–144.: 1591 és 1595 között tanult Wittenbergben, 1595. március 19. és augusztus között a coetus 44. seniora volt.

¹⁵*Történelmi Tár*, 1898. 623. – Szabó Géza, *i. m.* 129, 144.: 1596–1598 között tanult Wittenbergben.

¹⁶hágy = meghagy

¹⁷nékem tetszik = úgy vélem

¹⁸ne fussanak császárt = ne vigyék az ügyet a császár elé (állandósult szókapcsolat)

altal többekrülis nem art Nagsagodnak erteni. De ha, az Papista modon valo templomokban temetkezés, artana meg wdvössegwnknek vag' lelkwnk esmeretinek, iol erti Nagsagod, hog nem praedicalhatnank es nem temetkezhethnink egi Templombannis: Mert az papasok prophanaltak¹⁹ volna előttwnk azokat. Sőt inkab az az czwda hog' w'k Catholicusok valvan,²⁰ közzenk akarnak merizen temetkezni: Maga iletokban gwlőnek bennwnk in morte autem nolunt separari. Ollianok mint az Varaslo Balam propheta vala. Az mi az Asszoniom w' Nagsaga dolgat illeti, ha fel kisiriis a' testet, arrul azt mondom, hog meg lehet eousque a' meniben Attiafiu es az Templom Aytoig: Anniban nem lehet hog az papistai bolondsagokat a' Templomban halgatna es latatnek iovalni, sok egw'gw'nek botrankozasara. Curfist²¹ Janos, mikor tizti zerint Carolus quintusnak Törr hordozoia let volna, es az cziazar kivanta volna, hog' a Mises Templomban tizti zerint előtte vigie a' Tört: Consulala Cusrfist a' w' Theologusit meggien²² Mert a Misere menni lelki esmereti ellen volna. Azt felelek, hog' officioterque [!] el mehet: Mert köteles az külső tiztire: De mint hog' a' Papismust nem iovallja nem art lelkinek, ezis ehez hasonlo.

Jollehet ez annival könnieb, hog senki kinzeritikiben Ninczen w' Nagsaga, es a' vilagis a' ki igazat akarvan itilni, nem hog' a' nem kisirisirt w' Nagsagat meg ragalmazhatnaja: Hanem inkabb dicziretet irdemlene irette: Mert Apankat, Aniankat, Neneinket, Hugainkat az Christusirt el kell hadnunk: Nagiob az Spritualis cognatio, quia est in Fide a' Testinel mel' cziak virrw'wl vagion. Az korczossaggalis azirt, vag' a' mint Nagsagod iria az Abaydoczossaggal,²³ usque ad aram kell kreztien Embernek ilni. Egieb kreztienek mint iarianak az Papista Torban w' zam adasok kirgiiek wk az w' magok lelkek esmeretit: Mert othonnis lelnek eg f'w' hagmat es eg darab kenieret, Isten tarczia meg Nagsagodat zent Fiairt io egissegben .

Thasnadrul 14 Septembris 1599.

Nagsagod Caplania

Monai Ianos

Címzés: Spectabili et Magnifico Domino, Domino Stephano de Bathor: Consiliario et Iudici curiae sacrae Regiae Caesareaeque Majestatis: Nec non Comiti comitatum Szathmar, Szabolcz et Somog': Domino suo et patrono colendissimo.

¹⁹ profanálták = beszennyezték, megferteztették

²⁰ válván = lévén

²¹ Curfist = Kurfürst (választófejedelem)

²² meggyen = mit tegyen

²³ abajdócosság = zagyvaság (a szerinte korcs és zagyva katolikus szertartásra gondol)